

Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ ΕΝ ΤΗ ΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΗΣ ΘΕΣΙΣ · ΕΠΙΒΑΛΛΟΜΕΝΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Ὑπὸ Οἰκονόμου ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ
Προϊσταμένου Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Ἀποστόλων Θεσ/νίκης

Ἡ Ἁγία Γραφή κατεῖχεν ἀνεκαθεν πρωτεύουσαν καὶ βασικὴν θέσιν ἐν τῇ Θεῖᾳ Λατρείᾳ. Δὲν θὰ εὐρεθῶμεν ἐκτὸς τῆς πραγματικότητος, ἂν εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἀρχέγονος Χριστιανικὴ Λατρεία ἦτο ἐξ ὁλοκλήρου βιβλική. Ἀναγνώσματα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης—ὅπως συνέβαινε καὶ εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν συναγωγὴν—ἦσαν τὰ πρῶτα ἀναγνώσματα τῶν χριστιανικῶν λατρευτικῶν συναθροίσεων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐν συνεχείᾳ προσετέθησαν καὶ τὰ ἐκ τῆς Καινῆς, τὸ δὲ Ψαλτήριον ἦτο τὸ πρῶτον καὶ ἐπὶ πολὺ τὸ μόνον ὑμνολογικὸν βιβλίον τῶν Χριστιανῶν.

Τὸ ἔντονον τοῦτο βιβλικὸν χρῶμα σὺν τῷ χρόνῳ περιωρίσθη. Ἡ δημιουργία πλουσιωτάτης χριστιανικῆς ὑμνογραφίας καὶ ἡ εἰσαγωγή αὐτῆς εἰς τὴν Θ. Λατρείαν συνετέλεσεν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀναγνωσμάτων καὶ ὕμνων. Καὶ σήμερον θεβαίως τὰ ἀγιογραφικὰ ἀναγνώσματα κατέχουν πρωτεύουσαν ἐν τῇ λατρείᾳ θέσιν. Οὐδέποτε τελεῖται Θ. Λειτουργία χωρὶς ἀνάγνωσιν Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελίου, τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ μὲ ὄλας σχεδὸν τὰς ἱεράς ἀκολουθίας. Εἰς ἄλλας πάλιν ἀκολουθίας διεσώθησαν τὰ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναγνώσματα, εἷς τινες δὲ ὑπάρχουν ἀναγνώσματα καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ ἐκ τῆς Καινῆς. Ἐκτὸς δὲ τῆς ἀπ' εὐθείας ἀναγνώσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὑπάρχει ἀναμφισβητήτως καὶ ἡ ἔμμεσος αὐτῆς μαρτυρία διὰ τῶν ψαλλομένων ὕμνων, οἵτινες φέρουσι καταφανῆ τὴν ἀγιογραφικὴν ἐπίδρασιν. Ἐν τούτοις ἀπλῆ σύγκρισις τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐν τῇ Θ. Λατρείᾳ πρὸς τὴν θέσιν, ἣν κατεῖχεν ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, καταδεικνύει, ὅτι ἡ πρώτη δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν δευτέραν, οὐχὶ θεβαίως ἀπὸ ἀπόψεως σεβασμοῦ πρὸς τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἀλλ' ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιλογῆς καὶ ἐκτάσεως τῶν ἀναγνωσκομένων περικοπῶν. Τίθενται λοιπὸν τὰ ἐρωτήματα: Εἶναι ἡ σημερινὴ θέσις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐν τῇ Θ. Λατρείᾳ ἡ πρέπουσα; Τὸ ἐπικρατοῦν σύστημα ἀναγνώσεως εἶναι τὸ ἐνδεδειγμένον; Καὶ τί θὰ ἔδει νὰ γίνῃ διὰ τὴν καλυτέραν προβολὴν τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ὥστε νὰ λαλῇ

πλουσιώτερον ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς πιστοὺς; Παρατηρήσεις τινάς, σκέψεις καὶ προτάσεις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διατυπώνομεν ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ. Καὶ πρῶτον μὲν κάμνομεν λόγον περὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἔπειτα περὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ τέλος περὶ τοῦ Ψαλτηρίου.

Α'. Ἡ Καινὴ Διαθήκη.

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς Κ.Δ. ἐν τῇ Θ. Λατρεία εἰσῆχθη ἀσφαλῶς εὐθὺς σχεδὸν ἅμα τῇ συγγραφῇ τῶν ἐπὶ μέρους βιβλίων αὐτῆς. Ὡς γνωστόν, τὰ πρῶτα χρονολογικῶς βιβλία τῆς Κ.Δ. εἶναι αἱ Ἐπιστολαί. Τί φυσικώτερον ἀπὸ τοῦ ν' ἀναγνώσῃ τις ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε παρ' ἄλλου καὶ μάλιστα παρὰ πνευματικοῦ πατρὸς καὶ καθοδηγητοῦ; Ἄφου δὲ αἱ Ἐπιστολαὶ ἀπηυθύνοντο πρὸς πάντας τοὺς Χριστιανοὺς πόλεως τινος, ποῦ ἄλλου θ' ἀνεγινώσκοντο, εἰμὴ ἐν ταῖς λατρευτικαῖς συναθροίσεσι τῶν Χριστιανῶν, ὥστε πάντες ν' ἀκούσωσεν αὐτάς; Ἐξ ἄλλου, τὰς Ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων οἱ Χριστιανοὶ ἐδέχοντο οὐχὶ ὡς ἀνθρώπινα ἀλλ' ὡς θεόπνευστα κείμενα, ἔχοντα οὐχὶ πρόσκαιρον ἀλλ' αἰωνίαν ἀξίαν διὰ τοῦτο οὐχὶ ἅπαξ καὶ δις ἀλλὰ συνεχῶς ἀνεγίνωσκον αὐτάς. Τὸ αὐτὸ συνέβη ἐν συνεχείᾳ καὶ μὲ τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Κ.Δ.

Τοιοιτοτρόπως καθιερώθη ὡς μία ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων συνηθειῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀνάγνωσις τῶν βιβλίων τῆς Κ.Δ. ὡς Ἁγίας Γραφῆς ἰσοκύρου πρὸς τὴν Παλαιάν, ὑπὸ τινα δὲ ἔποιν καὶ ὑπερτέρας, καθόσον ἐν ἐκείνῃ μὲν προκατηγγέλλετο ἡ σάρκωσις τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐν ταύτῃ δὲ ἐξιστορεῖτο ἡ πραγματοποίησις τῶν Θεῶν ἐπαγγελιῶν καὶ ἀπεκαλύπτοντο τὰ σκιώδη σύμβολα καὶ αἰνίγματα τῆς Παλαιᾶς. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο νὰ λάβῃ ταχέως ἡ Κ.Δ. τὴν πρῶτην θέσιν. Ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς Ἰουστίνος γράφων κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6' αἰ. ἀναφέρει πρῶτον τὰ βιβλία τῆς Κ.Δ. καὶ ἔπειτα τῆς Παλαιᾶς, λέγων, ὅτι εἰς τὰς συνάξεις τῶν Χριστιανῶν ἀναγινώσκονται «τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν Προφητῶν». Τελικῶς δὲ τὰ ἐκ τῆς Κ.Δ. ἀναγνώσματα ἐπεκράτησαν ἐν τῇ Θ. Λειτουργίᾳ ἐκτοπίσαντα τὰ ἐκ τῆς Π.Δ. εἰς τὸν Ἑσπερινόν.

Καθιερωθεῖσης τῆς συνεχοῦς ἀναγνώσεως τῆς Κ.Δ. ἐν τῇ Θ. Λατρεία φυσικὸν ἦτο νὰ διαμορφωθῇ σὺν τῷ χρόνῳ σύστημά τι ἀναγνώσεως. Ἀναμφιβόλως κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν θὰ εἶχον διαμορφωθῇ

¹ Ἰουστίνου, Α' Ἀπολογία 67,3. Β. Ε. Π. τ. 3ος, σ. 198.

διάφορα συστήματα κατὰ τόπους· σὺν τῷ χρόνῳ ὁμως ἐπεκράτησεν ἕν ὁμοίομορφον καθ' ὅλην τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἰσχύον καὶ μέχρι σήμερον. Τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὡς ἑξῆς:

α) Δι' ἐκάστην ἡμέραν εἶναι ὠρισμένοι δύο περικοπαί: μία ἐκ τῶν Πράξεων ἢ τῶν Ἐπιστολῶν τῶν Ἀποστόλων καὶ μία ἐκ τῶν Εὐαγγελίων. Δὲν ὑπάρχουν ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά περικοπαὶ διὰ τὰς ἕξ ἑβδομάδας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς πλην Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, καθὼς καὶ διὰ τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν τῆς Τυροφάγου. Διὰ τὴν Μ. Δευτέραν, Τρίτην καὶ Τετάρτην ὑπάρχει μόνον εὐαγγελικὴ περικοπή.

β) Ἡ σειρὰ τῆς ἀναγνώσεως εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι καὶ τῆς Πεντηκοστῆς ἀναγιώσκονται περικοπαὶ ἐκ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου. Ἀπὸ τῆς Δευτέρας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἑξῆς ἀναγιώσκονται Ἀπόστολοι μὲν ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου καὶ τῶν Καθολικῶν, Εὐαγγέλια δὲ μέχρι μὲν τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν Ὑψωσιν ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαίου, ἀπὸ δὲ τῆς ἐπομένης Δευτέρας μέχρι τῆς Παρασκευῆς τῆς Τυροφάγου ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν. Τὸ κατὰ Μάρκον ἀναγιώσκεται κατὰ τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακὰς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καὶ κατὰ τὰς καθημερινὰς (ἀπὸ Δευτέρας μέχρι Παρασκευῆς) τῶν τελευταίων ἑβδομάδων τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ.

γ) Χρονικῶς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον καταλαμβάνει 7 ἑβδομάδας, τὸ κατὰ Ματθαίου 17, τὸ κατὰ Λουκᾶν 19, τὸ κατὰ Μάρκον 6. Ἀντιστοιχῶς αἱ Πράξεις καταλαμβάνουν 7 ἑβδομάδας καὶ αἱ Ἐπιστολαὶ 42, ἤτοι ἐκάστη σειρὰ μετὰ τῆς Μ. Ἑβδομάδος 50 ἑβδομάδας, δηλ. κατὰ δύο ἑβδομάδας ὀλιγώτερον τῶν ἑβδομάδων τοῦ ἔτους.

δ) Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνωτέρω κατὰ σειρὰν ἀνάγνωσιν ὑπάρχουν ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά περικοπαὶ κατ' ἐκλογὴν διὰ τὰς πλείστας τῶν ἑορτῶν τοῦ Μηνολογίου καθὼς καὶ διὰ τινὰς προεορτίους καὶ μεθεορτίους ἡμέρας τῶν μεγάλων Δεσποτικῶν Ἑορτῶν. Εἰς τὰς τελευταίας ταύτας καταλεκτέαι καὶ αἱ περικοπαὶ διὰ τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακὰς πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ὑψωσιν, πρὸ καὶ μετὰ τὴν Χριστοῦ Γέννησιν, πρὸ καὶ μετὰ τὰ Φῶτα.

Κατὰ ταῦτα ἔχομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνάγνωσιν ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Κ.Δ. κατὰ σειρὰν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνάγνωσιν περικοπῶν κατ' ἐκλογὴν κατὰ τὰς διαφόρους ἑορτάς.

Ἐπὶ τοῦ συστήματος τούτου παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

α) Μολονότι, ὡς ἐσημειώθη, προβλέπεται ἀνάγνωσις τῆς Κ.Δ. κατ' ἔτος, ἐν τούτοις αὕτη δὲν ἐπιτυγχάνεται. Τοῦτο ὀφείλεται πρωτίστως

εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀνακύκλησις τοῦ συστήματος ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς Πάσχα μέχρι τοῦ ἄλλου διάστημα δὲν εἶναι πάντοτε τὸ αὐτὸ ἀλλ' αὐξομειοῦται, συμβαίνει ὥστε ἄλλοτε μὲν νὰ ἔλλείπουν περικοπαὶ ἄλλοτε δὲ νὰ πλεονάζουν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἀνάγνωσις περικοπῶν τινων, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν παραλείπονται περικοπαί.

β) Αἱ περικοπαὶ τῶν καθημερινῶν (Δευτέρας ἕως Παρασκευῆς) ἀκολουθοῦν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὴν ἐν τῇ Κ.Δ. σειρᾶν. Τῶν Σαββάτων ὅμως καὶ τῶν Κυριακῶν ἔχουν ὀρισθῆ κατ' ἐκλογὴν, ἀποκλειομένης τῆς κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακὴν ἀναγνώσεως περικοπῶν ὀρισμένων διὰ τὰς καθημερινάς. Τιοιουτρόπως οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὰς Κυριακὰς μόνον ἐκκλησιάζονται, ἀκούουν ἐλαχίστας περικοπὰς τῆς Κ.Δ. καὶ πάντοτε τὰς αὐτάς. Ἄλλὰ καὶ δι' αὐτάς δὲν δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι εἶναι αἱ ἐκλεκτότεραι. Εἰς τὸν κύκλον λ.χ. τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν τῶν Κυριακῶν περιλαμβάνονται πολλὰ θαύματα τοῦ Κυρίου, ὀλίγα παραβολαὶ καὶ ἀκόμη ὀλιγώτεραι ἐκ τῶν ἄλλων διδασκαλιῶν τοῦ Κυρίου. Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία, μέγα μέρος τῶν παραβολῶν καὶ πλεῖστα ἐπ' εὐκαιρίας διδασκαλίαι τοῦ Κυρίου οὐδέποτε ἀναγινώσκονται ἐν Κυριακῇ. Οὐδέποτε ἐπίσης ἀναγινώσκονται ἐν Κυριακῇ περικοπαὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α' καὶ Β', πρὸς Φιλήμονα καὶ ἐκ τῶν Καθολικῶν.

γ) Περικοπῶν τινων ἀποστολικῶν καὶ εὐαγγελικῶν γίνεται κατὰ κόρον χρήσις, τοῦτ' αὐτὸ κατάχρησις. Οὕτως ἡ περικοπὴ Γαλ. α' 11 — 19 («γνωρίζω ὑμῖν τὸ εὐαγγέλιον...») ἀναγινώσκεται καὶ τὴν Κ' Κυριακὴν καὶ τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν Χριστοῦ Γέννησιν. Ἡ περικοπὴ Γαλ. Β' 16 — 20 («εἰδότες ὅτι οὐ δικαιούται ἄνθρωπος...») ἀναγινώσκεται καὶ τὴν ΚΑ' Κυριακὴν καὶ τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν Ὑψώσιν. Ἡ περικοπὴ Γαλ. στ' 11 — 18 («ἴδετε πηλίκους ἡμῖν γράμμασιν ἔγραψα...») ἀναγινώσκεται καὶ τὴν ΚΒ' Κυριακὴν καὶ τὴν Κυριακὴν πρὸ τῆς Ὑψώσεως. Ἡ περικοπὴ Κολ. γ' 4 — 11 («ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῆ...») ἀναγινώσκεται καὶ τὴν ΚΘ' Κυριακὴν καὶ τὴν Κυριακὴν τῶν Προπατόρων. Παλλαὶ ἐκ τῶν ἀποστολικῶν περικοπῶν τῶν Κυριακῶν εἶναι ὀρισμένοι καὶ εἰς μνήμας ἀγίων, συμπίπτουσιν δὲ τῶν μνημῶν αὐτῶν ἐν Κυριακῇ ἀναγινώσκεται ὁ Ἀπόστολος τοῦ Ἁγίου καὶ παραλείπεται ὁ τῆς Κυριακῆς. Οὕτως ἀπὸ τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1962 μέχρι τῆς 24ης Φεβρουαρίου 1963, ἦτοι διάστημα πέντε μηνῶν, ἀνεγνώσθη εἰς τρεῖς Κυριακὰς ἡ περικοπὴ Β' Κορ. δ' 6—11 («ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμ-

ψαι...»), τὴν μὲν 30ὴν Σεπτεμβρίου 1962 ὡς ἀπόστολος τῆς 1Ε΄ Κυριακῆς, τὴν δὲ 20ὴν Ἰανουαρίου ὡς Ἀπόστολος τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου, τὴν δὲ 24ὴν Φεβρουαρίου ὡς Ἀπόστολος τῆς Α΄ καὶ Β΄ εὐρέσεως τῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου. Ἡ περικοπὴ Ἑβρ. ια΄ 33—40 («οἱ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας...») ἀναγινώσκεται τρίς τοῦ ἔτους κατὰ Κυριακὴν (τῇ Κυριακῇ πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῇ Κυριακῇ τῶν Ἁγίων Πάντων) καθὼς καὶ εἰς τινὰς μνήμας ἁγίων. Ἡ περικοπὴ Μάρκ. η΄ 34—θ΄ 1 («δοστὶς θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν...») ἀναγινώσκεται καὶ τῇ Γ΄ Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν καὶ τῇ Κυριακῇ μετὰ τὴν Ὑψωσιν. Αἱ διηγήσεις περὶ τῶν Γαδαρηνῶν δαιμονιζομένων, περὶ τοῦ παραλυτικοῦ τῆς Καπερναοῦμ, περὶ τοῦ σεληνιαζομένου νέου καὶ περὶ τοῦ πλουσίου νεανίσκου ἀναγινώσκονται ἐκ διαφόρων Εὐαγγελίων δις τοῦ ἔτους. Εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς μνήμας τῶν μαρτύρων ἀναγινώσκεται Ἀπόστολος Β΄ Τιμ. θ΄ 1—10 («ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι...») καὶ Εὐαγγέλιον Ἰωάν. ιε΄ 17—ιστ΄ 2 («ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε...»). Εἰς ὅλους τοὺς Ἱεράρχας Ἀπόστολος Ἑβρ. ζ΄ 26—η΄ 2 («ταιοῦτος ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς...») καὶ Εὐαγγέλιον Ἰωάν. ι΄ 9—16 («ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα...»). Εἰς ὅλους τοὺς Ὁσίους Ἀπόστολος Γαλ. ε΄ 22—στ΄ 2 («ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη...») καὶ Εὐαγγέλιον Λουκ. στ΄ 16—23 («ἔστη ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τόπου πεδινοῦ...»). Εἰς ὅλας τὰς γυναῖκας μάρτυρας Ἀπόστολος Γαλ. γ΄ 23—στ΄ 5 («πρὸ τοῦ ἔλθειν τὴν πίστιν...») καὶ Εὐαγγέλιον Μάρκ. ε΄ 24—34 («ἠκολούθει τῷ Ἰησοῦ ὄχλος πολὺς...»). Ἐκ πάντων τούτων ἀντιλαμβανόμεθα, πόσον στενὸς εἶναι ὁ κύκλος τῶν κατὰ τὰς Κυριακάς καὶ ἑορτὰς ἀναγινωσκομένων περικοπῶν. Καὶ διερωτώμεθα λοιπόν: Μόνον αἱ ὀλίγαι αὐταὶ περικοπαὶ εἶναι κατάλληλοι διὰ τὴν πνευματικὴν τροφοδοσίαν τῶν Χριστιανῶν; Δὲν εἶναι «πάσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ»; (Β΄ Τιμ. γ΄ 16).

δ) Περικοπαὶ τινες ὠρισμέναι εἰς μνήμας ἁγίων ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν πρὸς τὸν τιμώμενον ἅγιον. Οὕτω πολλαὶ περικοπαὶ ἐνθυμίζουσιν ἀπλῶς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου. Π.χ. Εὐφημία—«διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας», Εὐστάθιος—«στήτε», Γρηγόριος—«γρηγορεῖτε». Εἰς μνήμην τοῦ ἁγ. Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου ὀρίζεται ἡ περικοπὴ Γαλ. α΄ 11—19, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπλῶς ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Ἰακώβου. Δὲν θὰ ἦτο προτιμώτερον νὰ ἀναγινώσκεται περικοπὴ ἐκ τῆς διδασκτικωτάτης ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου; Εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Κηρύκου, μαρτυρήσαντος ἐν νηπιακῇ ἡλικίᾳ, ἀναγινώσκεται ἡ περικο-

πὴ Α' Κορ. ιγ' 11—ιδ' 5 («ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν...»). Εἰς δὲ τὴν μνήμην τοῦ Ἀποστόλου Φιλίππου ὀρίζεται εἰς τινὰ βιβλία ἢ ἀφορῶσα εἰς τὸν διάκονον Φίλιππον περικοπὴ (Πράξ. η' 26—39).

ε) Ἀπὸ τὸ ἰσχύον σύστημα ἀναγνώσεως ἐλλείπει παντελῶς τὸ τελευταῖον καὶ μόνον προφητικὸν βιβλίον τῆς Κ.Δ., ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου. Ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου βιβλίου ἐγένετο προφανῶς διὰ τὸν φόβον τῆς παρανοήσεως τοῦ περιεχομένου του, καθόσον πλείστοι αἰρετικοὶ ἐξήτησαν νὰ στηρίξουν ἐπὶ τοῦ βιβλίου τούτου τὰς πλάνας των, ὅπως καὶ μέχρι σήμερον οἱ χιλιασταί. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς φρονοῦμεν, ὅτι πρέπει νὰ εἰσαχθῆ καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως ἡ ἀνάγνωσις (τουλάχιστον τῶν τριῶν πρώτων καὶ τῶν δύο τελευταίων κεφαλαίων αὐτῆς) ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Ἀποστολικῶν Περικοπῶν, ἵνα δοθῆ ἢ εὐκαιρία, ὅπως ἐρμηνευθῆ αὕτη ὀρθῶς ἐν τῷ θεῷ κηρύγματι πρὸς προφύλαξιν τῶν πιστῶν ἀπὸ τῶν παρανοήσεων καὶ αἱρέσεων.

Κατὰ ταῦτα τὸ σήμερον ἰσχύον σύστημα παρουσιάζει σοβαρώτατα μειονεκτήματα, συνέπειαι τῶν ὁποίων εἶναι, ὁ μὲν λαὸς νὰ ἀγνοῇ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἐκτὸς θεθαίως ἐκείνων, οἵτινες ἔχουν τὴν καλὴν καὶ ἁγίαν συνήθειαν τῆς κατ' οἶκον μελέτης, τὸ δὲ θεῖον κήρυγμα νὰ καταπιτᾷ πολλάκις τετριμμένον καὶ περὶ τὰ αὐτὰ θέματα περιστρεφόμενον, ἀφοῦ στηρίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν περικοπῶν, ἢ ἐν τῇ προσπάθειᾳ ὅπως ἐξαχθῶσι νέα διδάγματα ἐκ τῶν αὐτῶν περικοπῶν—λίαν ἐξεζητημένον. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη, νὰ τροποποιηθῆ τὸ σύστημα ἀναγνώσεως, ὥστε τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα νὰ ἀκοῇ κατὰ τὰς Κυριακὰς ἐπ' Ἐκκλησίας ὀλόκληρον τὴν Κ.Δ., οἱ δὲ διάκονοι τοῦ Θεοῦ νὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναπτύξουν πρὸς τὸν λαὸν ὅλας τὰς ἀληθείας τῆς πίστεώς μας, ἱστορικὰς, δογματικὰς καὶ ἠθικὰς. Ἡ τροποποίησις καὶ ὁ καταρτισμὸς νέου συστήματος δὲν εἶναι θεθαίως ἔργον εὐχερές. Γενικῶς ὑποδεικνύομεν τὰ κάτωθι:

α) Νὰ διαιρεθῆ τὸ σύνολον τοῦ κειμένου τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων εἰς περικοπὰς συμμέτρους κατὰ τὸ δυνατόν, χωρὶς ὅμως νὰ παραβλέπηται καὶ ἡ ἐνότης τῶν θεμάτων· εἰς ἰσαριθμους περικοπὰς νὰ διαιρεθῆ καὶ τὸ σύνολον τοῦ κειμένου τῶν Πράξεων, τῶν Ἐπιστολῶν καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως.

β) Νὰ τηρῆται χωριστὴ σειρὰ ἀναγνώσεως διὰ τὰς καθημερινὰς (Δευτέραν ἕως καὶ Σάββατον) καὶ χωριστὴ διὰ τὰς Κυριακὰς. Καὶ κατὰ μὲν τὰς καθημερινὰς νὰ πληροῦται ἡ ἀνάγνωσις τῆς Κ.Δ. κατ' ἔτος περίπου, κατὰ δὲ τὰς Κυριακὰς εἰς διάστημα 3 ἐτῶν.

γ) Ἐξαιρέσις τοῦ ἀνωτέρω κανόνος νὰ γίνῃ μόνον διὰ τινὰς περι-

κοπάς, αίτινες είναι στενωῶς συνδεδεμένοι μετὰ τῆς ὑμολογίας τῶν Κυριακῶν, καθ' ἃς ἀναγιγώσκονται, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἔχουν δώσει τὸ ὄνομά των εἰς τὰς Κυριακάς αὐτάς. Αὐταὶ εἶναι: ἡ παραβολὴ τοῦ Τελῶνου καὶ τοῦ Φαρισαίου, ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου, ἡ εἰκὼν τῆς μελλούσης Κρίσεως, ἡ ἐμφάνισις τοῦ Κυρίου εἰς τὸν Θωμᾶν, ἡ θεραπεία τοῦ Παραλύτου τῆς Βηθεσδά, ἡ συνομιλία τοῦ Κυρίου μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος καὶ ἡ θεραπεία τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ. Αἱ περικοπαὶ αὐταὶ κατ' ἀνάγκην θὰ ἀναγιγώσκωνται κατ' ἔτος διακοπτομένης πρὸς καιρὸν τῆς κατὰ σειρὰν ἀναγνώσεως καὶ οὐχὶ ὑπερπηδωμένων τῶν κατ' αὐτάς τυγχανουσῶν περικοπῶν.

δ) Κατὰ τὰς Δεσποτικές, Θεομητορικές, Προδρομικές καὶ Ἀποστολικὰς ἑορτάς, ἐφ' ὅσον ὑπάρχη ἀποστολικὴ ἢ εὐαγγελικὴ περικοπὴ ἀναφερομένη εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἑορταζόμενον γεγονός ἢ τὸν τιμώμενον ἅγιον, νὰ ἀναγιγώσκηται αὐτή· ἄλλως νὰ ἀναγιγώσκηται ἡ περικοπὴ τῆς σειρᾶς. Κατὰ δὲ τὰς μνήμας τῶν λοιπῶν ἁγίων, αἱ διὰ τὰς ὁποίας ὠρισμένοι περικοπαί, ὡς εἶπομεν, ἐξωτερικὴν μόνον σχέσιν ἔχουν πρὸς τοὺς τιμωμένους, νὰ ἀναγιγώσκηται πάντοτε ἡ περικοπὴ τῆς σειρᾶς. Ἐξαίρεσις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνη μόνον, ὅταν ἀγῆται πανήγυρις πρὸς τιμὴν ἁγίου τινός, ὅποτε δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ ἀναγνωσθῇ περικοπὴ ὑπενθυμιζουσά πως τὸν τιμώμενον ἅγιον. Τὸ νὰ ζητῶμεν ὅμως δι' ἕκαστον ἅγιον τοῦ μηνολογίου εἰδικὴν περικοπὴν, μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὰ ἀνωτέρω σημειωθέντα ἄτοπα, ἧτοι τὴν ἐκλογὴν περικοπῶν ἐλαχίστην καὶ. Ἐντελῶς ἐξωτερικὴν σχέσιν ἔχουσῶν πρὸς τὸν ἅγιον καὶ τὴν ἐπανάληψιν τῶν αὐτῶν πάντοτε περικοπῶν.

Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν προταθεισῶν ἀρχῶν θὰ ἐπιτευχθῶσι τὰ κάτωθι:

α) Θὰ ἀποφευχθῇ ἡ διπλῆ καὶ τριπλῆ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν περικοπῶν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους·

β) Θὰ ἀναγιγώσκηται ὁλόκληρος ἡ Κ.Δ. κατὰ τὰς Κυριακάς, ὁ δὲ λαὸς θὰ ἀκούη αὐτὴν κατὰ τὴν ὀργανικὴν τῆς συνέχειαν καὶ ἐνότητά καὶ οὐχὶ ὑπὸ μορφήν ἀποσπασμάτων· καὶ

γ) Θὰ δύνανται οἱ ἱεροκλήρυκες νὰ ἀναπτύσωσιν ἕκαστον διδάγμα ἀφορμώμενοι ἐκ καταλλήλου περικοπῆς, χωρὶς νὰ εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ καταφεύγωσιν εἰς ἀληθμιστικὰς μεθόδους, διὰ νὰ προσφέρουν τὸ δίδαγμα, τὸ ὅποιον ἐπιθυμοῦν.

Β'. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη.

Ἡ ἀνάγνωσις περικοπῶν ἐκ τῆς Π.Δ. ἐν τῇ Θ. Λατρείᾳ εἶναι ἀναμφιδόλως ἀρχαιοτέρα τῆς ἀναγνώσεως περικοπῶν ἐκ τῆς Καινῆς. Μέ-

χρηστικῆς συγγραφῆς τῶν βιβλίων τῆς Κ.Δ. Ἁγία Γραφή ἦτο καὶ διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἢ Π.Δ., κατὰ μίμησιν δὲ τῆς ἐν τῇ Συναγωγῇ λατρείας εἰσῆχθη ἐνωρίτατα καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ λατρείᾳ ἢ ἀνάγνωσις περικοπῶν ἐκ τῆς Π. Διαθήκης. Εἰσαχθεῖσθαι ἐν συνεχείᾳ καὶ τῆς ἀναγνώσεως περικοπῶν ἐκ τῆς Καινῆς, ἢ Παλαιᾶ συνεβάδισε μετ' αὐτῆς ἐπὶ μακρὸν ἐν ἴσῃ περίπτου μοίρα², τελικῶς ὁμως, δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἢ ἀνάγνωσις αὐτῆς περικωρίσθη σημαντικῶς.

Τὸ σήμερον ἰσχύον σύστημα ἀναγνώσεως τῆς Π.Δ. ἔχει ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὡς ἑξῆς:

α) Κατὰ τὰς καθημερινὰς τῆς Μ.Τεσσαρακοστῆς ἀναγινώσκονται τρεῖς περικοπαὶ καθ' ἑκάστην μία μὲν εἰς τὴν ΣΤ' Ὡραν ἐκ τοῦ Ἡσαίου, δύο δὲ εἰς τὸν Ἑσπερινὸν ἐκ τῆς Γενέσεως καὶ τῶν Παροιμιῶν.

β) Κατὰ τὴν Μ. Ἑβδομάδα τὸν Ἡσαϊαν διαδέχεται ὁ Ἱεζεκιήλ, τὴν Γένεσιν ἢ Ἐξοδος καὶ τὰς Παροιμίας ὁ Ἰώβ.

γ) Κατὰ τὸ λοιπὸν ἰδιόστημα τοῦ ἔτους δὲν γίνεται ἀνάγνωσις τῆς Π.Δ. εἰμὴ μόνον κατὰ τοὺς Ἑσπερινοὺς τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν ἐπισήμως ἑορταζομένων ἀγίων. Εἰς τοὺς Ἑσπερινοὺς τούτους ὑπάρχουν ἀνὰ τρία ἀναγνώσματα ἐκ τῆς Π.Δ. κατ' ἐκλογὴν. Κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τοὺς Ἑσπερινοὺς τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανείων καὶ τοῦ Μ.Σαββάτου ὀρίζονται πλείονα τῶν τριῶν ἀναγνώσματα ἐκ τῆς Π.Δ. (8, 14, 15) ἀλλ' ἐξ αὐτῶν σήμερον μόνον τρία ἀναγινώσκονται. Ἀνὰ ἐν ἀνάγνωσμα ἐκ τῆς Π.Δ. ὑπάρχει καὶ εἰς ἑκάστην τῶν Μ. Ὡρῶν τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανείων καὶ τῆς Μ. Παρασκευῆς.

Κατὰ ταῦτα ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα τὰ δύο εἶδη τῆς ἀναγνώσεως, τὴν κατὰ σειρὰν καὶ τὴν κατ' ἐκλογὴν, ἀλλ' ἀμφότερα λίαν περικωρισμένα. Ἐκτὸς τῆς Μ.τεσσαρακοστῆς καθ' ὅλον τὸ ὑπόλοιπον διάστημα τοῦ ἔτους ἢ Π.Διαθήκη ἀπουσιάζει ἀπὸ τὰς Ἱεράς Ἀκολουθίας. Μόνον κατὰ τοὺς Ἑσπερινοὺς τῶν ἑορτῶν ἀναγινώσκονται, ὡς εἶπομεν, ἀναγνώσματα ἐκ τῆς Π. Διαθήκης· ἀλλὰ δι' αὐτὰ ἰσχύει, ὅ, τι ἐσημειώσαμεν καὶ περὶ τῶν ἀποστολικῶν καὶ εὐαγγελικῶν περικοπῶν τῶν ἑορτῶν: αἱ ἀναγινωσκόμεναι περικοπαὶ εἶναι σχεδὸν πάντοτε αἱ αὐταὶ

² Δι' Ἀποστολικὰ Διαταγὰ, γραμμεῖσα τέλη τοῦ δ' ἢ ἀρχὴς τοῦ ε' αἰ., ὀρίζονται ἀναγνώσματα ἐκ τοῦ Νόμου, τῶν Πρφητῶν, τῶν Ἐπιστολῶν, τῶν Πράξεων καὶ τῶν Εὐαγγελίων, ἧσαι δύο ἐκ τῆς Π. καὶ τρία ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης. Ἀποστ. Διαταγὰ Ἠ' V, 11, Β.Ε.Π. τ. 2ος, σ. 144.

δι' ἐκάστην κατηγορίαν ἀγίων (μαρτύρων, ὁσίων, πατέρων, ἱεραρχῶν)· τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰ ἀναγνώσματα τῶν Θεομητορικῶν ἑορτῶν· ἐξαιρέσιν ἴσχυοι τὰ ἀναγνώσματα τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσι ποικιλίαν τινά.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν συνεχῆ ἀνάγνωσιν ὠρισμένων βιβλίων τῆς Π.Δ., δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπομεν ὅτι ἔχει γίνεαι ἐπιτυχῆς διαίρεσις αὐτῶν εἰς περικοπὰς. Ἡ ὑπάρχουσα σειρὰ περικοπῶν προδίδει ἔλλειψιν προγραμματισμοῦ καὶ κακὸν ὑπολογισμὸν τοῦ διατιθεμένου χρόνου ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν ἀναγνωστέων κειμένων. Περικοπαὶ τινες εἶναι ἀδικαιολογητῶς μικραὶ (π.χ. αἱ ἐκ τῆς Γενέσεως περικοπαὶ τῆς Τρίτης καὶ Τετάρτης τῆς Γ' ἐβδομάδος), ἐνῶ ἄλλαι εἶναι λίαν ἐκτεταμέναι (π.χ. αἱ περικοπαὶ τῆς Δευτέρας καὶ Παρασκευῆς τῆς ΣΤ' ἐβδομάδος). Οὕτως, ἐνῶ κατὰ τὰς πρώτας ἐβδομάδας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς ἡ ἀνάγνωσις εἶναι συνεχῆς, κατὰ τὰς τελευταίας λαμβάνει ἀποσπασματικὸν χαρακτήρα. Ἐπὶ παραδείγματι ἐκ τοῦ Βιβλίου τῆς Γενέσεως, περιλαμβανόντος, ὡς γνωστὸν, 50 κεφάλαια, κατὰ μὲν τὰς πρώτας τέσσαρας ἐβδομάδας ἀναγινώσκονται τὰ 12 πρώτα κεφάλαια σχεδὸν ἄνευ οὐδεμιᾶς παραλείψεως, κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς δύο τμήματα κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν ὑπολοίπων 38 κεφαλαίων. Ἐνῶ δηλ. ἀρχικῆ πρόθεσις τοῦ καταρτίσαντος τὴν σειρὰν ἦτο νὰ ἀναγνωσθῇ ὅλη ἡ Γένεσις μέχρι τέλους τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἔνεκα κακοῦ ὑπολογισμοῦ ἠναγκάσθη νὰ παραλίπη μὲγα μέρος αὐτῆς. Βεβαίως δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἀνάγνωσις ὁλοκλήρου τῆς Γενέσεως εἰς 30 περικοπὰς (τόσαι εἶναι αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς ἀναγινώσκονται περικοπαὶ ἐκ τοῦ Ἡσαΐου, τῆς Γενέσεως καὶ τῶν Παροιμιῶν). Τοῦτο ὠδήγησεν ἀναποφεύκτως εἰς ἐπιλογὴν. Ἀλλὰ καὶ ἡ γενομένη ἐπιλογὴ δὲν εἶναι ἱκανοποιητικῆ. Ἀναγινώσκονται λ.χ. αἱ γενεαλογίαι τοῦ Σὴθ καὶ τοῦ Κάϊν καὶ παραλείπεται ἡ ἱστορία τῆς πωλῆσεως τοῦ Ἰωσήφ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του. Παρατηρεῖται ἐπίσης ἄλλοῦ μὲν κατάτμησις, ἄλλοῦ δὲ συσσωρεύσις ἐνοτήτων. Λ.χ. ἡ ἱστορία τῆς πρώτης ἀδελφοκτονίας κατατέμεται ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου εἰς δύο ἀναγνώσματα, ἐνῶ ὁλόκληρον τὸ 50ὸν κεφ. τῆς Γενέσεως, περιλαμβάνον τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Ἰακώβ, τὰς ἐξηγήσεις μεταξὺ τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῶν ἀδελφῶν του, τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Ἰωσήφ, ἀποτελεῖ ἓν ἀνάγνωσμα. Ἀνάλογα παρατηροῦνται καὶ εἰς τὰς ἐκ τοῦ Ἡσαΐου καὶ τῶν Παροιμιῶν περικοπὰς. Αἱ ἐκ τοῦ Ἰεζεκιήλ, τῆς Ἐξόδου καὶ τοῦ Ἰὼβ περικοπαὶ εἶναι ἐλάχισται, διότι ἡ ἀνάγνωσις τῶν βιβλίων τούτων περιορίζεται εἰς μίαν καὶ μόνην ἐβδομάδα.

Είναι προφανές λοιπόν, ότι ή Π. Δ. έχει ὑπὲρ τὸ δέον παραγκω-
νισθῆ καὶ ἐξοστρακισθῆ ἐκ τῆς θ. λατρείας. Ἐλάχισται περικοπαὶ ἐξ
αὐτῆς προσφέρονται εἰς τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα καὶ αὐταὶ εἰς ἀκο-
λουθίας, τὰ ὁποίας πολὺ ὀλίγοι παρακολουθοῦν. Βεβαίως ή Π. Δ. δὲν
παρουσιάζει τὴν πυκνότητα καὶ καθαρότητα τῶν νοημάτων καὶ διδα-
γμάτων τῆς Καινῆς· οὐχ ἥτιον περιλαμβάνει ἐν μὲν τοῖς ἱστορικοῖς δι-
βλίοις αὐτῆς ἐπεισόδια διδακτικώτατα, ἐν δὲ τοῖς διδακτικοῖς καὶ προ-
φητικοῖς ἀλληλείας θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς καθαρῶτατα διατετυπω-
μένας. Ἐξ ἄλλου ή γνώσις τῆς Π. Δ. εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις
διὰ τὴν κατανόησιν τῆς Καινῆς.

Ἄνάγκη λοιπὸν νὰ ἀνακτῆσῃ ή Π. Δ. τὴν ἐν τῇ θ. λατρείᾳ θέσιν
αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο ὑποδεικνύομεν τὰ κάτωθι:

α) Νὰ εἰσαχθῆ ή κατὰ τὰς θ. λειτουργίας τῶν Κυριακῶν ἀνά-
γνωσις μιᾶς περικοπῆς ἐκ τῆς Π. Δ. πρὸ τοῦ Ἄποστόλου. Πρὸς τοῦτο
νὰ καταρτισθῆ σειρά ἀναγνωσμάτων ἐκ τῆς Π. Δ., εἰς τὴν ὁποίαν δὲν
θὰ περιληφθῆ ὀλόκληρος ή Π. Δ. ἀλλὰ τὰ ἐκλεκτότερα καὶ διδακτικώ-
τερα τμήματα αὐτῆς. Ἡ περίοδος ἀνακυκλήσεως τῶν περικοπῶν θὰ
εἶναι βεβαίως πολυετής.

β) Τὰ ἀναγνώσματα τῶν καθημερινῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς νὰ
διατηρηθοῦν μὲν, νὰ γίνῃ ὅμως προσεκτικώτερα ἐπιλογή καὶ ἀνακατά-
ταξις αὐτῶν, ὥστε νὰ ἐκλείψουν τὰ ἄτοπα, περὶ ὧν ἐσημειώσαμεν, καὶ
νὰ ἀναγινώσκωνται τὰ ἐκλεκτότερα τμήματα τῶν ὠρισμένων διβλίων.

γ) Νὰ διατηρηθοῦν ἐπίσης τὰ εἰδικὰ ἀναγνώσματα τῶν ἑσπερι-
νῶν τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν, καθόσον, ὡς εἶπομεν,
δὲν παρατηρεῖται ἐνταῦθα συχνὴ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν περικοπῶν·
ἀλλὰ γαί τινες βεβαίως δὲν πρέπει καὶ ἐνταῦθα νὰ ἀποκλεισθοῦν. Ἄνα-
φέρομεν δύο παραδείγματα. Πρῶτον: Ἐκ τῶν ἐν τῷ μηναίῳ ὑπαρχόν-
των ἐν τῷ Ἐσπερινῷ τῶν Χριστουγέννων ὀκτῶ ἀναγνωσμάτων τὸ ἐν
χρήσει τυπικὸν ὀρίζει τὴν ἀνάγνωσιν τριῶν, τοῦ Α' (Γεν. α' 1-13),
τοῦ Ζ' (Ἠσ. θ. 6-7) καὶ τοῦ Η' (Ἠσ. ζ' 10-16, η' 1-4, 8-10).
Ἄλλ' ἐκ τούτων τὸ μὲν Α' ἀναγινώσκειται καὶ εἰς τοὺς Ἐσπερινοὺς
τῶν Θεοφανείων, τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας καὶ τοῦ Μ. Σαββάτου· τὰ δὲ
ἄλλα δύο ἀναγινώσκονται καὶ εἰς τὰς Ὡρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας, τὸ μὲν
Ζ' εἰς τὴν Θ' τὸ δὲ Η' εἰς τὴν ΣΤ'. Πρὸς τί ή ἐπανάληψις αὐτῆ κα-
τὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν λατρευτικὴν σύναξιν, διότι, ὡς
γνωστὸν σήμερον αἱ Ὡραι καὶ ὁ Ἐσπερινὸς τῶν Χριστουγέννων τε-
λαῦνται ἐν συνεχείᾳ, καθ' ὃν χρόνον παραλείπονται ἄλλαι σπουδαιό-
ταται περικοπαὶ ἄμεσον σχέσιν ἔχουσαι πρὸς τὴν ἀγομένην ἑορτὴν,

ὡς ἡ προφητεία τοῦ Βαλαὰμ (Ἀριθμ. κδ' 2-9, 17-18, Β' Ἀνάγκασμα) καὶ τὸ ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσορος (Δαν. β' 31-36, 44-45, ΣΤ' Ἀν.). Β'. Εἰς τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἀναγινώσκονται τὰ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Θεομητορικὰς ἑορτὰς ὀριζόμενα ἀναγνώσματα (Γεν. κη' 10-17. Ἰεζ. μγ' 27-μδ' 4 καὶ Παρ. θ' 1-11), ἐνῶ τὰ εἰδικὰ διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἀναγνώσματα (Ἐξοδ. γ' 1-8 καὶ Παρ. η' 22-30) τοποθετοῦνται εἰς τὸν Ἑσπερινὸν τῆς 26ης Μαρτίου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐτελεῖτο παλαιότερον ἡ Θ. Λειτουργία τῆς ἑορτῆς. Σήμερον ὁμως ἡ μὲν Θ. Λειτουργία τελεῖται, ὡς συνήθως, μετὰ τὸν Ὁρθρον, τὰ δὲ εἰδικὰ ἀναγνώσματα αὐθόρως ἀναγινώσκονται. Διατὶ νὰ μὴ μεταφερθοῦν εἰς τὸν Ἑσπερινὸν τῆς 25ης καὶ νὰ ἀντικαταστήσουν ἰσάριθμα ἐκ τῶν ἐκεῖ ἀναγνωσμάτων, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐλέχθη καὶ εἰς ἄλλους Ἑσπερινοὺς ἀναγινώσκονται;

δ) Τὰ ἀναγνώσματα τῶν ἑορτῶν τῶν ἁγίων, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐσημειώθη, εἶναι σχεδὸν πάντοτε τὰ αὐτά, νὰ ἀναγινώσκονται μόνον ἐφ' ὅσον ἄγεται πανήγυρις πρὸς τιμὴν ἁγίου τινός.

ε) Νὰ εἰσαχθῆ καὶ εἰς τοὺς Ἑσπερινοὺς τοῦ ὑπολοίπου διαστήματος τοῦ ἔτους ἡ Π. Διαθήκη. Νὰ ἀναγινώσκηται ἀνὰ ἓν κεφάλαιον τῆς Π. Δ. εἰς ἕκαστον ἑσπερινόν, νὰ παρελαύνη δὲ εἰς τὴν σειρὰν ταύτην ὁλόκληρος ἡ Π. Δ.

Οὕτω θὰ δοθῆ ἡ εὐκαιρία εἰς τὸν λαόν, νὰ γνωρίσῃ τὴν Π. Δ., ἣτις σήμερον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς θεολόγους καὶ τοὺς ἱερεῖς τυγχάνει κατὰ τὸ πλεῖστον ἄγνωστος. Ἄλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἱεροκήρυκας θὰ δοθῆ ἡ δυνατότης νὰ στηρίξουν καὶ ἐπ' αὐτῆς τὸ Θ. Κήρυγμα.

Γ'. Τὸ Ψαλτήριον.

Ἐξ ὅλων τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. ἰδιαιτέραν ἐντελῶς θέσιν ἐν τῇ χριστιανῇ λατρείᾳ κατέλαβε τὸ Ψαλτήριον. Ὑπῆρξε τοῦτο τὸ πρῶτον καὶ σχεδὸν τὸ μόνον ὑμνολογικὸν βιβλίον τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἄλλὰ καὶ ὅταν διεμορφώθη ἰδιαίτερα πλουσιωτάτη χριστιανικὴ ὑμνογραφία, καὶ πάλιν τὸ Ψαλτήριον δὲν ἐξετοπίσθη ἀπὸ τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας. Οἱ νέοι ὕμνοι παρενεβλήθησαν μεταξὺ τῶν Ψαλμῶν, αἱ ὁποῖαι τώρα, ἀντὶ νὰ φάλλωνται, ἀνεγινώσκοντο, δημιουργουμένης οὕτως εὐχαρίστου ἐναλλαγῆς καὶ ποικιλίας. Ἐξ ἄλλου ἡ χριστιανικὴ ὑμνογραφία φέρει κατάδηλα τὰ ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ψαλτηρίου. Λέξεις καὶ φράσεις εἰκόνες καὶ ἀπηχῆσεις τῶν Ψαλμῶν συναντῶνται ἀνὰ πᾶσαν γραμμὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μας ὕμνων. Καὶ ὄχι μόνον τοὺς ἐκκλησι-

αστικούς ποιητάς ἀλλὰ καὶ τοὺς θύραθεν λογοτέχνας καὶ καλλιτέχνας ἐνέπνευσε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐμπνέῃ τὸ Ψαλτήριον. Δι' ἡμᾶς δὲ τοὺς Ἑλληνας τὸ Ψαλτήριον ἔχει ὄλως ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι ὑπῆρξε τὸ κύριον ἀναγνωστικὸν βιβλίον ὅχι μόνον τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς ἀλλὰ καὶ τῶν σκοτεινῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, καταστὰν οὕτω τὸ πλέον λαϊκὸν ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Τὸ ἰσχύον σήμερον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ λατρείᾳ τυπικὸν προβλέπει εὐρείαν χρῆσιν τοῦ Ψαλτηρίου. Οὕτω, διὰ νὰ λάθωμεν ὡς παράδειγμα τὰς κυρίας ἀκολουθίας ἐκάστης ἡμέρας, ὁ Ἑσπερινὸς ἄρχεται διὰ τοῦ 103ου Ψαλμοῦ (τοῦ λεγομένου Προοιμιακοῦ) ὡς διὰ μεγαλοπρεποῦς προοιμίου· μετὰ τὰ Εἰρηνικὰ ἀναγινώσκεται τὸ ἐνδιάτακτον κάθισμα τοῦ Ψαλτηρίου· ἀκολουθεῖ ἡ ψαλμωδία τῶν τεσσάρων ἐπιλυχνίων ψαλμῶν (140, 141, 129, 116)· μετὰ τὴν εἰσοδὸν καὶ τὸ «Φῶς ἰλαρόν» ψάλλεται ψαλμικὸς στίχος ὡς προκείμενον· διὰ ψαλμικῶν ἐπίσης στίχων ἄρχονται τὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς λεγόμενα ἀπόστιχα. Ὁ δὲ Ὁρθρος ἄρχεται διὰ κατανυκτικῆς προλόγου, τοῦ Ἐξαψάλμου (Ψαλμοὶ 3, 37, 62, 87, 102, 142)· ἀκολουθοῦν δύο ἢ τρία καθίσματα τῆς σειρᾶς· ἔπεται ὁ 50ὸς Ψαλμὸς ὡς, προοίμιον τῶν κανόνων· μετὰ τοὺς κανόνας ἀκολουθοῦν οἱ Ψαλμοὶ τῶν Αἰνῶν (148, 149, 150)· ψαλμικοὶ στίχοι συνοδεύουν καὶ ἐδῶ τὰ ἀπόστιχα, ὅταν ὑπάρχουν τοιαῦτα, καὶ κατακλείεται ὁ Ὁρθρος διὰ τοῦ ψαλμικοῦ στίχου «Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ...» (Ψ. 9, 2). Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Θ. Λειτουργίαν δὲν ἀπουσιάζουν οἱ Ψαλμοί. Δύο ψαλμοὶ (102 καὶ 145) ἢ ψαλμικοὶ στίχοι μετ' ἐφυμνίων ψάλλονται ὡς ἀντίφωνα· ψαλμικοὶ ἐπίσης στίχοι ψάλλονται ὡς προκείμενα τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὡς κοινωνικά.

Κατὰ ταῦτα εἰς τὰς ἱεράς ἀκολουθίας μας ὑπάρχει διπλὴ χρῆσις τῶν ψαλμῶν: ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς ἐκάστην ἀκολουθίαν ὑπάρχουν ψαλμοὶ τινες σταθερῶς ἀναγινωσκόμενοι (Προοιμιακός, Ἐξαψάλμος, 50ὸς κ.λ.π.), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀναγινώσκονται οἱ Ψαλμοὶ κατὰ σειρὰν, ὥστε ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος (κατὰ δὲ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν δις τῆς ἑβδομάδος) νὰ πληροῦται ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ψαλτηρίου. Διὰ τὴν κατὰ σειρὰν ἀνάγνωσιν τὸ Ψαλτήριον εἶναι διηρημένον εἰς 20 καθίσματα· ἕκαστον κάθισμα ὑποδιαιρεῖται εἰς 3 στάσεις, ἐκάστη δὲ στάσις περιλαμβάνει 1-5 ψαλμοὺς ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των. Κατ' ἐξαίρεσιν ὁ 118ος Ψαλμὸς λόγῳ τῆς μεγάλης ἐκτάσεώς του ἀποτελεῖ μόνος ἐν κάθισμα ὑποδιαιρούμενος εἰς τρεῖς στάσεις.

Ἄλλὰ ταῦτα ἰσχύουν κατὰ θεωρίαν. Τί συμβαίνει ὁμως εἰς τὴν

πράξιν; Ἡ κατὰ σειράν ἀνάγνωσις τοῦ Ψαλτηρίου ἔχει πρὸ καιροῦ καταργηθῆ. Ὡς τελευταῖον ὑπόλειμμα αὐτῆς ἐλάχιστοι ἱερεῖς ἀναγινώσκουν τὸ Α' κάθισμα εἰς τὸν Ἑσπερινὸ τοῦ Σαββάτου. Ἐκ τῶν ἐπιλυχνίων Ψαλμῶν ψάλλονται συνήθως οἱ δύο πρῶτοι στίχοι (Κύριε ἐκέκραξα, Κατευθυνθήτω καὶ ὄσοι ἀπαιτοῦνται διὰ τὰ ψαλλόμενα στιχηρὰ (6, 8 ἢ 10). Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς Αἴνους. Τοιουτοτρόπως ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ψαλτηρίου κατ' οὐσίαν περιωρίσθη εἰς ὀκτὼ Ψαλμούς, ἦτοι τοὺς τοῦ Ἐξαψάλμου, τὸν Προοιμιακὸν καὶ τὸν Πεντηκοστὸν. Ὁ στενότατος οὗτος κύκλος εὐρίσκεται κάπως μόνον κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν, ὅτε ἀναγινώσκονται αἱ Ὁρραι, τὸ Ἀπόδειπνον καὶ ἡ Θ. Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων, εἰς αἷς περιέχονται καὶ ἄλλοι πλὴν τῶν ἀνωτέρω Ψαλμοί. Ἄλλοι τινὲς Ψαλμοὶ ἀναγινώσκονται ὅπαξ τοῦ ἔτους εἰς τὰς ἀκολουθίας τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανείων καὶ τῆς Μ. Παρασκευῆς.

Κατ' οὐσίαν λοιπὸν τὸ Ψαλτήριον ἐξετοπίσθη ἀπὸ τὴν λατρείαν. Τὸ βιβλίον τοῦ Ψαλτηρίου ἐξακολουθεῖ βεβαίως νὰ ὑπάρχη εἰς ὅλους τοὺς Ναοὺς, ἀλλ' εἶναι τὸ πλέον καινουργὲς καὶ ἀφθαρτον ἐξ ὄλων τῶν λειτουργικῶν βιβλίων. Ἄλλ' ἡ παραγκώνησις αὐτῆ εἶναι ἄστοπος καὶ ἀπαραδέκτος, ὄχι μόνον ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως διότι οὕτω καταργεῖται ἀρχαιοτάτη λατρευτικὴ συνήθεια, ὄχι μόνον ἀπὸ ἀπόψεως τυπικῆς, καθόσον ἀποτελεῖ ἀπειθαρχίαν εἰς τὸ ἰσχύον Τυπικὸν καὶ τὰς ἐκάστοτε τυπικὰς ὁδηγίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου³, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ὠφελείας τῆς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Ψαλμῶν προσγινομένης εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν.

Πῶς τώρα θὰ θεραπευθῆ τὸ ἄστοπον τοῦτο; Ἐὰν ἀπαιτήσωμεν πιστὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Τυπικοῦ, θὰ ἔχωμεν σημαντικὴν ἐπιμήκυνσιν τῶν Ἀκολουθιῶν. Ἡ ἀνάγνωσις λ.χ. τριῶν καθισμάτων εἰς τὸν Ὁρθρον τῆς Κυριακῆς, τόσα ἀπαιτεῖ τὸ Τυπικόν, θὰ διαρκῆ περὶ τὰ 45' λεπτὰ ἐὰν βεβαίως εἶναι ἀνάγνωσις εὐρυθμὸς καὶ ἀποδοτικὴ, καὶ δὲν εἶναι τοιαύτη, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ ἀναγινώσκων νὰ μὴ ἐγινώσκη ἃ ἀναγινώσκει». Ἄλλ' εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους πρέπει νὰ γίνῃ σοβαρὰ σκέψις περὶ συντομίσεως καὶ οὐχὶ περὶ ἐπιμήκυνσεως τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν. Ἐὰν πάλιν ἀπαιτήσωμεν νὰ ἀναγινώσκηται τὸ Ψαλτήριον τοῦ-

³ Τὸ ἐπίσημον Ἐκκλησιαστικὸν Ἡμερολόγιον, τοῦ ὁποίου πιστὴν ἐφαρμογὴν ἀπαιτεῖ δι' ἐπανελημμένων ἐγκυκλίων τῆς ἢ Ἱερᾶ Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὀρίζει σταθερῶς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ψαλτηρίου εἰς τε τοὺς Ἑσπερινούς καὶ τοὺς Ὁρθρους.

λάχιστον εἰς τὰς ἀκολουθίας τῶν καθημερινῶν, πληροῦται μὲν ἡ ἱστορικὴ καὶ τυπικὴ ἀποφῆς, ἀλλὰ τὸ οὐσιαστικὸν ὄφελος εἶναι μικρὸν, διότι εἶναι γνωστὸν, ὅτι εἰς τὰς ἀκολουθίας αὐτὰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀπατελεῖται ἀπὸ τὸν . . . νεωκόρον.

Ἡμεῖς θὰ προτείνωμεν λύσιν τολμηρὰν μὲν καὶ καινοτόμον ἀλλὰ τὴν μόνην θετικὴν. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ ἐξῆς: Νὰ καταργηθῇ ἡ καθημερινὴ ἀνάγνωσις Προοιμιακοῦ καὶ Ἐξαψάλμου, εἰς τὴν θέσιν δὲ αὐτῶν νὰ ἀναγινώσκηται ἀνὰ μία στάσις τοῦ Ψαλτηρίου. Διὰ τοὺς Ὁρθροὺς τῶν Κυριακῶν νὰ τηρῆται καὶ ἐδῶ χωριστὴ σειρά, ὥστε ὁ κατὰ Κυριακὴν ἐκκλησιαζόμενος νὰ ἀκούῃ διαδοχικῶς ὄλους τοὺς Ψαλμοὺς. Οὕτω, δεδομένου ὅτι τὸ Ψαλτήριον διαιρεῖται εἰς 60 στάσεις, θὰ πληροῦται ἡ ἀνάγνωσις τοῦ κατὰ μὲν τὰς Κυριακὰς ἀπαξ τοῦ ἔτους, κατὰ δὲ τὰς καθημερινὰς ἀπαξ τοῦ μηνὸς περίπου. Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν κατὰ σειράν ἀνάγνωσιν τοῦ Ψαλτηρίου.

Παραλλήλως ὁμως ἐπιβάλλεται νὰ τουωθῇ καὶ ἡ κατ' ἐκλογὴν χρήσις τῶν Ψαλμῶν ἰδίᾳ ἐν τῇ Θ. Λειτουργίᾳ. Νὰ γενικευθῇ ἡ χρήσις ψαλμικῶν στίχων εἰς τὰ ἀντίφωνα, τὰ ὁποῖα σήμερον ἔχουν περιορισθῇ εἰς τὰ ἐφύμνια «Ταῖς πρεσβείαις», «Σῶσον ἡμᾶς» κ.λ.π. Νὰ ἀναβιώσων τὰ ἀρχαῖα ἐκ πολλῶν στίχων συγκείμενα Προκείμενα καὶ Ἀλληλουϊάρια ἀντὶ τῶν σημερινῶν ἡμιστιχίων. Νὰ ψάλλωνται ὁλόκληροι Ψαλμοὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς Θεῆας Κοινωνίας τῶν τε κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν, ὡς καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς διανομῆς τοῦ ἀντιδώρου, ὅπως συνέβαινε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ὄχι ἡμιστίχια μεταποιούμενα «διὰ προκρουστειῶν μουσικῶν μεθόδων. . . εἰς ἑκατονταπηχυσίον ἀκατανόητον μουσοῦργημα»⁴, ὡς συμβαίνει σήμερον.

Κατὰ τὰς Δεσποτικὰς ἑορτὰς θὰ ἦτο δυνατὸν ἀντὶ τῆς τυχούσης στάσεως νὰ ἀναγινώσκωνται Ψαλμοὶ ἔχοντες σχέσιν πρὸς τὴν ἑορτήν, χωρὶς ὁμως νὰ κατανηθῶμεν εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν αὐτῶν πάντοτε Ψαλμῶν.

Τοιουτοτρόπως ὄλοι οἱ Ψαλμοὶ θὰ παρελαύνουν ἀπὸ τὰς ἱεράς ἀκολουθίας. Ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀναγνώστης καὶ ὁ ψάλλτης δὲν θὰ κινδυνεύουν «νὰ χαλάσουν τὴ γλῶσσα τους» μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν αὐτῶν πάντοτε Ψαλμῶν. Ὁ λαὸς τέλος θὰ βοηθηθῇ εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ ὁλόκληρον τὸ ἱερὸν τοῦτο βιβλίον καὶ ὄχι μόνον μικρὸν μέρος αὐτοῦ. Ἐν ἀντίπεπτε ἴσως, ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν πρόκειται νὰ ἐπιτευχθῇ, ἀφοῦ οἱ

⁴ Κ. Καλλινίκου: Ὁ Χριστιανικὸς Ναός, ἔκδ. 2α, Ἀθήναι 1958, σ. 387.

Ψαλμοὶ ἀναγιώσκονται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀκολουθίας ὅτε τὸ ἐκκλησιαστικὸν εἶναι συνήθως ἀραιόν. Ἄλλὰ διὰ τὴν θραδύτητα τῆς προσελύσεως τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν Θ. Λατρείαν εὐθύνεται οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ μακρότης τῶν ἀκολουθιῶν, ἄλλο τοῦτο λατρευτικὸν πρόβλημα χρῆζον ἀντιμετώπισεως καὶ ρυθμίσεως.

Ἐξετέθησαν ἀνωτέρω σκέψεις τινὲς περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἰσχύοντος σήμερον συστήματος ἀναγκάσεως τῆς Ἁγ. Γραφῆς ἐπ' Ἐκκλησίας. Ἀσφαλῶς θὰ διατυπωθοῦν ὑπὸ τινων ἀντιρρήσεις, ἴσως δὲ καὶ θὰ χαρακτηρίσουν τινὲς τὸν γράφοντα ὡς νεωτερίζοντα, ὡς «εἰσάγονται καινὰ δαιμόνια», ἐν τῇ Λατρείᾳ. Ἄλλ' «οὐαὶ ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι» (Λουκ. στ' 26). Ἐὰν νεωτερισμὸς εἶναι ἡ ἐπαναφορὰ τῶν ἀρχαίων καὶ ἡ κατάργησις τῶν κακῶς ἐπικρατησάντων, ἀποδεχόμεθα εὐχαρίστως τὸν χαρακτηρισμὸν. Ἐπιμένομεν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναθεωρήσεως καὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἰσχύοντος σήμερον καθεστῶτος. Ἡ Ἁγία Γραφή δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραμένῃ «κατεσφραγισμένη σφραγίσιν ἐπτὰ» (Ἄποκ. ε' 1). Πρέπει νὰ γίνῃ κτῆμα τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος. Καὶ εἰς τοῦτο θὰ συντελέσῃ τὰ μέγιστα ἢ κατὰ τὸ δυνατόν ἐν τῷ συνόλῳ ἀνάγνωσις αὐτῆς ἐπ' Ἐκκλησίας.

Ἀσφαλῶς αἱ ἐκτεθεῖσαι σκέψεις δὲν λύουν ὀριστικῶς τὸ ὑφιστάμενον πρόβλημα. Ἐλπίζομεν ὅμως, ὅτι συμβάλλουν εἰς τὴν συνειδητοποίησιν τοῦ προβλήματος καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἀνάγκης τῆς λύσεως καὶ δίδουν ἀφορμὴν εἰς εὐρύτεραν μελέτην καὶ συζήτησιν τοῦ θέματος. Τὸ ζήτημα ἔχει συμπεριληφθῆ εἰς τὸν κατάλογον τῶν θεμάτων τῆς μελλούσης Πανορθοδόξου Προσυνόδου⁵. Ἄς ἐκθέσουν λοιπὸν τὰς ἀπόψεις των οἱ θεολόγοι, οἱ ἱερεῖς, οἱ Ἱεράρχαι ἄς προτείνουν τὰς λύσεις των, ὥστε ἡ Σύνοδος νὰ διευκολυνθῆ εἰς τὴν λῆψιν ὀρθῆς καὶ ὀριστικῆς ἀποφάσεως.

⁵ Βλ. Περιοδικὸν «Ἐκκλησία» 1962, σ. 15.